

DET FRIE ORD I GRØNLAND

Af journalist *Jørgen Felbo*

Er man tilbøjelig til at måle en presses betydning udelukkende i forhold til oplagstal, vil der ikke være grund til at beskæftige sig længe med det emne, som denne artikel behandler. Der ville højst kunne blive tale om en notits. Alle rimeligt tænkende læsere vil imidlertid - heldigvis - være enige om, at en sådan målemetode ikke vil være i overensstemmelse med demokratisk velanstændighed. Det er jo da faktisk også sådan, at man i de sydlige danske landsdele kender blade, hvis oplag praktisk talt står i omvendt forhold til deres betydning som meningsdannende faktorer. Hermed være ingeniørligt sagt, at et stort oplag behøver at være et uimodsigeligt bevis for total sterilitet hos et blad.

Nuvel - vender man sig med ubehag fra tanken om, at stort oplag alene kan gøre et blad, eller blade, kvalificerede til opmærksomhed, kan man trygt rykke frem med kendsgerningerne om den grønlandske presses forhold på dette område. Den grønlandske presse eksisterer og er i vækst, men imponerer ikke ved absolutte oplagstal!

Der er i dag *lokalblade* i de fleste vestgrønlandske byer. De udgives privat og drives uden egentlige tilskud, idet der dog i de fleste tilfælde har været tale om en eller anden form for offentlig starthjælp til papir, til duplikator (thi der er tale om ydmyge dupliserede skrifter) eller på andre områder. Mange af disse lokalblade har haft eller har store startvanskeligheder. I perioder har de fleste af dem været standset. Således har der i de sidste år været tale om et betydeligt antal udgivelsesstandsninger, men de fleste standsede blade er nu påny i gang, bl. a. takket være råd og dåd fra Grønlands kulturråd gennem oplysningskonsulent Chr. Berthelsen, en dygtig og initiativrig grønlandsk pædagog. Inden for det sidste år har der været udfoldet store anstrengelser fra kulturrådets side for at kortlægge bladproblemerne i Grønland. Der har således været udsendt spørgeskemaer til redaktionerne rundt om i de grønlandske byer. De udfyldte skemaer skulle kunne give meddelelser om bladenes situation på en lang række områder, ligesom redaktionerne i deres svar vil have tilkendegivet, om de er tilhængere af en eller anden form for mere aktiv - bl. a. økonomisk - støtte til udgivelsesvirksomheden.

Så vidt vides foreligger dette materiale endnu ikke bearbejdet og i hvert tilfælde vistnok ikke tilgængeligt, men der er grund til at tro, at der fra mange af lokalbladernes redaktioners side er blevet svaret, at man frabeder sig egentlig „statsstøtte“ til udsendelsen af bladene.

I det omfang sådan stillingtagen foreligger, tror jeg, at der er tale om både fremsynethed og klogskab fra de pågældende redaktørers side. Til dette spørgsmål vil jeg gerne vende tilbage, idet jeg dog først præsenterer disse lokalblads-redaktører i et par linjer. Her er ikke tale om professionelle journalister, ja, i mange tilfælde end ikke om folk, der i og for sig fra deres daglige arbejde har særlige forudsætninger for at „skrive blad“. Lokalblads-redaktørerne er en broget flok, rekrutteret fra alle lag af den grønlandske befolkning, men redaktionerne har to ting til fælles indbyrdes: En betydelig portion idealisme og vilje til uegennyttig fritidsindsats samt udmærkede tilkendegivelser af det eksisterende samarbejde mellem de to dele af den grønlandske befolkning, den fra landsdelen Grønland og den fra de syddanske landsdele.

Tilbage til spørgsmålet om denne lokalpresses selvhjulpenhed. Når den eventuelle vilje til en sådan selvhjulpenhed efter min mening kan betegnes som klog og fremsynet, hænger det ikke sammen med, at der er grund til at frygte noget som helst i retning af, at støtte fra det offentlige vil komme til at betyde *indblanding* fra det offentlige i bladernes redaktionelle anliggender. Den kulturelle kurs i Grønland, som den kommer til udtryk i kulturrådets dispositioner og i kulturrådsformandens indstilling, vil alene være en borgen herfor. Men offentlige tilskud til lokalpressen i Grønland vil kunne fremkalde en *forestilling* om redaktionel afhængighed og bundethed hos befolkningen, og dette vil være afgørende uheldigt navnlig i en periode, hvor der er brug for en udvikling af fornemmelsen af det frie ords betydning og pressens frihed. Hertil kommer et lokalpædagogisk moment, der ligeledes peger på betydningen af, at de grønlandske blade er selvhjulpne. Det er i dag en kendsgerning, at der mange steder i Grønland ikke er fuld forståelse for, at goder og fordele koster - koster egen indsats, koster penge, eventuelt koster ofre. Denne manglende forståelse er under udryddelse, og en udvikling i denne retning bør ikke hæmmes eller bremses på et så vigtigt område som pressens. Her bør det være sådan, at folk normalt må betale for det gode, det er at have et frit talerør, hvori døgnetts problemer, og det vil naturligvis navnlig sige den grønlandske nyudviklings problemer, kan vendes og drejes. På grund af de små oplag og den minimale adgang til annonceindtægter vil uge- eller 14-dagsblade i de grønlandske byer blive relativt kostbare, men for de allerfleste læsere vil der ikke blive tale om uoverkommelige udgifter. Er forståelsen for lokalbladets betydning først til stede, skulle der også være penge hos befolkningen til at betale, så bladene

kan leve, omend i stor beskedenhed. Har man den „gammeldags“ indstilling, at kun det, man ofrer for at få, forekommer én betydningsfuldt, vil det forstås, at man ser med ubehag på muligheden af en delvis offentligt finansieret grønlandsk lokalpresse - og at man håber på selvhjulpenhed i denne del af Grønlands presse og altså hermed først og fremmest på voksende forståelse i befolkningen for frie og uafhængige blades betydning for landsdelens udvikling.

Det vil nu være rimeligt at spørge, hvordan erfaringerne har været med denne lokalpresse. Hertil er at sige, at alt taget i betragtning - redaktionernes sammensætning og det kulturelle udviklingsstade i Grønland i almindelighed - er bladene beundringsværdige, ikke just i opsætning og tilrettelægning, men i energisk sammenbidt vilje til at „være med“. Endnu kæmper man de fleste steder vistnok imod den i Grønland udbredte skyhed for offentlig meningstilkendegivelse, men en afgjort tendens til større frimodighed er mærkbar. Dette er lykkeligt, for det er utvivlsomt netop på dette område, lokalpressen i Grønland har sin største øjeblikkelige mission.

Grønland er fuld af store og små problemer i dag. Som naturligt er for et samfund, der i den grad er undergivet forvandlingens love. Frie tilkendegivelser i en uafhængig presse - hvor uanseligt det enkelte blad end fremtræder - vil „tage låget“ af mange småmukkerier og skabe udvej for retledning af mange misforståelser og naturligvis også kunne føre til korrigerende af fejltagelser. Foruden sådanne gunstige følger af øget „læserbrevs-aktivitet“ skal også nævnes, at bred grønlandsk deltagelse i bedømmelsen af aktiviteten i Grønland i disse år vil betyde en lykkelig selvstændiggørelse af befolkningen og en udvidet forståelse af det ansvar, der er forbundet med besiddelsen af den frie borgers privilegier, herunder retten til offentlig og fri fremsættelse af kritik.

Det frie ord i Grønland har andre veje end den grønlandske lokalpresse. Det frie ord har således også til huse i et „statsdrevet“ bladforetagende, nemlig i Grønlands eneste „landsblad“, „Grønlandsposten“. Dette 14-dagsblad, der trykkes i Sydgrønlands Trykkeri i Godthåb og har en beskeden stab af journalister fra både det sydlige og det nordlige Danmark, kommer vel for tiden ud til hveranden grønlandsk husstand, men læses pr. bytning og lån uden al tvivl af langt flere end dets oplag faktisk fortæller.

Umiddelbart kan det måske lyde lidt ejendommeligt at tale om frihed i et statsdrevet blad, hvor offentlige kasser bærer hovedbyrden ved udgivelsen, mens abonnement, løssalg og annoncer kun dækker en mindre del af udgivelsesomkostningerne. Det er ikke desto mindre berettiget at udtrykke sig på denne måde. Som forholdene ligger i Grønland i dag har man utvivlsomt valget mellem intet landsblad at have eller at have et blad som „Grønlandsposten“, altså et offentligt

støttet blad. Og da der i høj grad er brug for et virkeligt supplement til de grønlandske lokalblade, har man altså valgt den eneste farbare vej. Den grønlandske landskasse og dermed det grønlandske landsråd viser gennem sine tilskud, at man fra grønlandsk side går ind for dette standpunkt.

At det på trods af denne økonomiske afhængighed af det offentlige alligevel er rimeligt at tale om redaktionel uafhængighed, vil skiftende redaktører af „Grønlandsposten“ kunne tale med om. Så vidt jeg har kendskab til sagen, er der endnu aldrig fra landsrådets, landshøvdingeembedets eller ministeriets side blevet foretaget eller forsøgt foretaget nogen form for indblanding i Godthåb-redaktionens selvstændighed og frihed. Formanden for det grønlandske landsråd, landshøvding P. H. Lundsteen, der er Godthåb-redaktørens eneste overordnede i Grønland, ville utvivlsomt formelt være i sin ret til at fremkomme med henstillinger af en ordres karakter til redaktionen, men som nævnt er henstillinger af denne art så vidt vides aldrig fremkommet og vil næppe heller fremkomme. Landshøvdingens indstilling til spørgsmålet „fri presse“ og „redaktionel uafhængighed“ er af en sådan art, at en hvilken som helst redaktør med jubel ville notere den hos sin bestyrelses formand. En helt anden ting er, at administrative indgreb m. h. t. bladets meningsdannende virksomhed formentlig ville gøre det svært, ja, måske umuligt at få redaktørposten besat af en kvalificeret journalist, ligesom en redaktør i Godthåb i en eventuel kamp for at hævde bladets frihed uden al tvivl kunne forvente energisk bistand fra den frie danske presse. Som nævnt er en sådan kampsituation imidlertid - heldigvis - kun værd at nævne som tankeeksperiment.

På denne baggrund vil det imidlertid sikkert være berettiget at pege på, at „Grønlandsposten“ fremover i stigende grad bør *benytte* denne frihed og altså mere og mere søge frem imod en status, der gør bladet til et virkeligt betydende organ i den grønlandske nytid, ikke alene neutralt orienteringsmæssigt, men netop på det meningsdannende område. Der er brug for bladet på dette felt, ikke fordi forholdene i Grønland er afgørende anderledes end i resten af det danske rige, men tværtimod fordi forholdene deroppe er ved at normaliseres og også helt ud bør normaliseres på det pressemæssige område. „Grønlandsposten“ har betydet meget som pædagogisk orienteringsorgan i Grønland i en årrække. Og behovet for sådan saglig og renfærdig orientering er fortsat betydeligt og vil altid være det. Men mange ting i Grønland trænger i dag i højere grad end tidligere til en kampglad, fri presses korrigerende indsats. Det gælder ikke alene forhold i selve landsdelen, men mindst lige så meget f. eks. problemet: det sydlige Danmarks indstilling og argumentation over for de grønlandske spørgsmål.

Med opretholdelse af „Grønlandsposten“s orienterende indsats og øget virksomhed for at gøre bladet til diskussionsforum grønlandske spørgsmål vedrørende

samt endelig ansvarsbevidst virksomhed for at give bladet mere ansigt og selvstændig mening i den grønlandske og den dansk-grønlandske debat vil „Grønlandsposten“ kunne blive stadig mere værd for Grønland og dermed for det dansk-grønlandske samarbejde. Et arbejde på denne linje og iøvrigt udfra en hovedregel om i alle forhold at fremme og styrke forbindelserne mellem det nordlige og det sydlige Danmark, lige indtil landsdelen Grønland glider ind på linje med andre danske landsdele, fuldt og helt, også fornemmelses- og følelsesmæssigt, fortjener støtte og velvillig opmærksomhed fremover.

Begivenheder og udvikling i andre dele af det danske rige bør have belært om, at intet bør agtes for småt og intet fornuftigt bør lades uforsøgt for at knytte landsdelene sammen til en ubrydelig enhed. Spørgsmålet om „det frie ord i Grønland“ er af største betydning for de fremtidige dansk-grønlandske relationer og dermed til syvende og sidst for landsdelen Grønlands fremtidige placering inden for den danske rigshelhed.